

КОМПОНЕНТИ НА ВНИМАНИЕТО И ТЕХНИТЕ ОСОБЕНОСТИ ПРИ ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНИ ОБУЧИТЕЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ

Богдана Александрова, Евелина Богданова

202 healthy children and 53 children with specific learning disabilities (LD) within the age range of 8 to 13 years were investigated with tests of attention. Factor analysis was performed that generally supported the attention model as described by Mirsky et al. (1991). Similar three factors were produced: sustain, shift and perceptual speed both for controls and LD children and an extended model with the LD sample resulted in the identification of the encode factor. Results are discussed in terms of structural characteristics of attention.

Проблемите с вниманието са най-често срещаните проблеми при децата със затруднения в овладяване на учебния материал. Учителите и родителите обикновено характеризират тези деца като „разсеяни, несъсредоточени, с бързо изчерпващо се внимание и невъзможност да се справят с няколко задачи едновременно“.

Научните изследвания потвърждават наличието на разнообразни дефицити във вниманието. Някои изследователи считат, че именно разстройствата на вниманието определя съществуването на обучителни затруднения в голяма част от децата (Dykman et al., 1971; Eliason M.J. & Richman, L., 1987). Постепенно, в резултат на многобройни и задълбочени разработки, от много обобщената и неясна група деца с минимални мозъчни дисфункции се оформят две големи групи — на деца със синдрома на специфично разстройство на вниманието (ADHD) и деца със специфични обучителни затруднения, като детайлната класификация е в процес на непрекъснато усъвършенстване (M.Weiler et al., 2002). И докато много усилия са посветени на изучаването на процесите на внимание в първата група деца, сравнително по-малко са изследванията, които сравняват и съпоставят характеристиките на вниманието у децата със специфични обучителни затруднения с тези на техните връстници без затруднения.

Най-често задаваният въпрос е дали вниманието у тази група деца е сравнимо или не с това при здравите деца. Много изследвания показват, че „има разлики в постиженията на двете групи“, но сравнително късно

изследователите се насочват към търсене на причините за тези разлики с цел да установят кое е определящото за тяхното проявяване, както и обсегът и величината му (Blackwell et al., 1983; Samuels and Miller, 1985; Richards et al., 1990; Weiler et al., 2002). Причините за това забавяне произтичат преди всичко от трудността да се изследва и измери вниманието поради непосредствената му свързаност с паметта и твърде голямата разнородност в обследвания контингент.

В последните десетилетия беше постигнат голям напредък в разкриването на сложните механизми на вниманието, както и на опосредстващите ги мозъчни структури и невронни вериги. Моделът на Мирски (Mirsky, 1989) обединява съществуващите неврологични и когнитивни данни в една предложена от него четирифакторна структура на вниманието. Той изолира и описва тези фактори въз основа на психометрични изследвания у здрави възрастни. По-късно заедно със свои сътрудници (Mirsky et al., 1991) Мирски намира подобно факторно решение при изследване на 435 здрави деца. Те назовават факторите: *фокусиране, устойчивост, гъвкавост и бройно-мнемоничен* (свързан с цифровата и работната памет). Мирски и колегите му също така обосновават свързаността на всеки един от факторите със съответни мозъчни структури на базата на обстоен анализ на съществуващите невроанатомични, клинични и невропсихологични данни. Така според тези автори *фокусиране на вниманието* се опосредства от структури в горните теменни и слепоочни зони, както и от базалните ганглии; *устойчивостта* — от структури в средния таламус, горната част на мозъчния ствол и ретикуларната формация; *гъвкавостта* — от структури в дорзолатералната префронтална кора; *бройно-мнемоничните умения* — от хипокампуса и амигдалата.

Така предложеният модел на вниманието е приет с голям интерес от клиничните невропсихолози и добива широка популярност. Сравнително малко на брой са обаче изследванията при деца, които да проверяват и потвърждават така описаната факторна структура. Изключение прави работата на Кели (Thomas Kelly, 2000), който повтаря направените от Мирски анализи с извадка от 100 здрави деца на възраст от 7 до 13 г. Той обаче изолира 3 фактора — два от тях — гъвкавост/ превключване и устойчивост на вниманието при продължителна работа — са същите. Другите два фактора от модела на Мирски тук са обединени в един, наречен скорост на преработване на информацията и бързина на отговора. Кели прави втори анализ, като прибавя нови измерители от допълнителните задачи, използвани в неговото изследване. Това води до изолирането на 4-и фактор, който авторът свързва с импулсивността. Въпреки че изолираните фактори се различават от тези, които Мирски и сътрудници описват, получените от него резултати подкрепят модела по същество.

При проведеното от нас изследване и последващ анализ (Александрова, Богданова, 2002) на 202 здрави деца във възрастта от 8 до 12 г. бяха изявени 3 от така представените основни аспекти на вниманието — *а. перцептивна бързина и фокусиране, б. гъвкавост или превключване и в. устойчивост на вниманието*. В тази разработка бяха използвани по-малко